

سبقت در کارهای نیک

سبقت به معنای پیشی‌گرفتن در کارها و سرعت عبارت است از شتاب داشتن در کارها، دو واژه‌ای هستند که در **قرآن** با این دو واژه از مردم خواسته شده است تا در کارهای نیک و پسندیده مشارکت فعال و سازنده داشته باشند؛ بازشناسی مفهوم این واژگان در تبیین صحیح مشارکت، نقش و ویژگی‌های را ایفا خواهد نمود.

فهرست مندرجات

- ۱ - معنای سبقت و سرعت
- ۲ - تفاوت سرعت و سبقت
- ۳ - آیت مربوط به سبقت
- ۴ - سیره پیشوایان
- ۵ - دلایل شتاب در کارهای نیک
- ۶ - موجبات از دست رفتن فرصت‌ها
 - ۶.۱ - فقر
 - ۶.۲ - ثروت
 - ۶.۳ - ببری
 - ۶.۴ - رخدادهای ناگوار
 - ۶.۵ - مرگ
- ۷ - موانع سبقت
- ۸ - نتایج و ثمرات سبقت
 - ۸.۱ - ثمرات دنیوی
 - ۸.۱.۱ - پیشرفت جامعه
 - ۸.۱.۲ - ایجاد انگیزه در دیگران
 - ۸.۱.۳ - ظهور کارهای خیر در جامعه
 - ۸.۲ - ثمرات معنوی و اخروی
- ۹ - پانویس
- ۱۰ - منبع

معنای سبقت و سرعت

سبقت در لغت به معنای پیشی‌گرفتن در راه، کار، فکر و علم است

[۱] فر اهیدی، خلیل، العین، ج ۵، ص ۸۵، قم، انتشارات هجرت، ۱۴۱۰ق، چ دوم.

[۲] مصطفوی، حسن، التحقیق فی کلمات القرآن، ج ۵، ص ۴۱، انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.

و **سرعت** عبارت است از شتاب داشتن؛ این معنی هم در اجسام کاربرد دارد و هم در کارها.

[۳] قرشی، سیدعلی اکبر، قاموس قرآن، ج ۳، ص ۲۵۵، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۱ش، چ ششم.

[۴] راغب اصفهانی، حسین، المفردات فی غریب القرآن، ص ۴۰۷، تحقیق صفوان عدنان، دمشق-بیروت، انتشارات دارالعلم، ۱۴۱۲ق، چ اول.

نقطه مقابل آن، واژه **بطء** به معنای کندی است.

سبقت در کار خیر و سرعت داشتن در آن، از صفات پسندیده به حساب می‌آیند اما **عجله** در کارها چه کار خوب باشد و چه بد، از صفات نکوهیده و ناپسند است. دلیل آن هم نکته لطیفی است که در معنای عجله نهفته است. **راغب** می‌گوید: مقصود از عجله، خواستن چیزی است که هنوز موعدهش فرا نرسیده است.

[۵] راغب اصفهانی، حسین، المفردات فی غریب القرآن، ص ۵۴۸.

تفاوت سرعت و سبقت

سرعت به معنای شتاب است. در اینجا سخن از این است که بی‌توجه به دیگران هر کسی خود می‌بایست در کارهای نیک و خیر شتاب ورزد و تأنی و مکث و درنگ نکند. وقتی گفته می‌شود که در کاری باید شتاب داشت، توجه به خود فرد و عملکرد او نسبت به کاری است که باید انجام دهد و در حقیقت سرعت در کار، در حوزه فردی مطرح می‌شود.

در مسابقه و پیشی گرفتن چنانکه از خود واژه ظاهر است، نوعی نسبت در آن نهفته است، از این رو ارتباط نزدیکی با مسایل اجتماعی پیدا می‌کند، به این معنا که هر کسی می‌بایست خود را با دیگری **مقایسه** کرده و بسنجد و در کارهای نیک و پسندیده بکوشد تا از دیگری سبقت گیرد، به دیگر سخن اگر دو تن می‌توانند کاری نیک و خیر انجام دهند، هر یک می‌بایست تلاش کند که زودتر از دیگری به آن اقدام کند.

[۶۱] ر. ک: طباطبایی، محمدحسین، میزان، ج ۱۹، ص ۲۹۰، ترجمه سیدمحمدباقر موسوی همدانی، قم، انتشارات جامعه مدرسین، ۱۳۷۴، چ پنجم.

آیت مربوط به سبقت

کسانی که برای رسیدن به قُرب **خداوند** لحظه شماری می‌کنند، کسانی که **ایمان** به روز و اسپین دارند و معتقدند که بازگشت همه به سوی خداست و بلاخره کسانی که لحظه‌های غفلت و کوتاهی برای جلب رضایت معبود را جایز نمی‌شمارند و آن را عقب ماندن از غافله مشتاقان معبود می‌دانند، همواره خواهان پیش‌گام بودن در این مسیر هستند.

[۶۲] **مومنون/سور** ۲۳، آیه ۵۷-۶۱.

به همین دلیل است که **فرشتگان**،

[۶۳] **ناز عات/سور** ۷۹، آیه ۴.

پیامبران

[۶۴] **انبیاء/سور** ۲۱، آیه ۹.

و بندگان صالح خدا

[۶۵] **آل عمران/سور** ۳، آیه ۱۱۴.

[۶۶] **توبه/سور** ۹، آیه ۱۰.

در **قرآن** به این ویژگی ستوده شده‌اند که در کارهای نیک از پیشی‌گیرندگانند.

به جز گروه نخست که همواره جویای پیشگامی در این مسیر می‌باشند، خداوند دیگر بندگان و ایمان‌آوران را نیز تشویق به سبقت در کارهای خیر می‌کند: «... اگر خدا می‌خواست همه شما را امت واحدی قرار می‌داد ولی خدا می‌خواهد شما را در آنچه به شما بخشیده بیازماید (و استعدادهای مختلف شما را پرورش دهد) پس در نیکی‌ها بر یکدیگر سبقت جوید! بازگشت همه شما، به سوی خداست سپس از آنچه در آن اختلاف می‌کردید به شما خبر خواهد داد؛

[۶۷] **مائده/سور** ۵، آیه ۴۸.

»

سفارش قرآن به ایمان‌آوران بندگان این است که به جای **بحث** و گفتگو در مورد چیزهایی که ثمرات چندانی در بر ندارد، توجه خود را معطوف به کارهای خوب کنند و سعی کنند که در آن کارها از یکدیگر سبقت گیرند: «هر طایفه‌ای قبله‌ای دارد که خداوند آن را تعیین کرده است (بنابراین، زیاد درباره **قبله** گفتگو نکنید! و به جای آن،) در نیکی‌ها و اعمال خیر، بر یکدیگر سبقت جوید! هر جا باشید، خداوند همه شما را (برای **پاداش** و **کیف** در برابر اعمال نیک و بد، در **روز رستخیز**) حاضر می‌کند زیرا او، بر هر کاری تواناست؛

[۶۸] **بقره/سور** ۲، آیه ۱۴۸.

»

سیره پیشوایان

روش و **سیره پیامبر** و پیشوایان دین (علیه‌السلام) این‌گونه نبود که تنها دستورات و پیام‌های الهی را به مردم برسانند، بلکه نخست خود به آنها عمل می‌کردند و سپس به دیگران می‌گفتند. بنابراین می‌توان پیش‌بینی کرد که حتی در عمل به این توصیه قرآنی نیز ایشان پیشگام همگان بودند **امیر مومنان** و پیشوای متقیان (علیه‌السلام) در بیان و بزرگی‌های خود این‌چنین می‌گوید: آن‌گاه که همه از ترس سست شده، کنار کشیدند، من قیام کردم و آن هنگام که همه خود را پنهان کردند من آشکارا به میدان آمدم و آن زمان که همه لب فرو بستند، من سخن گفتم و آن وقت که همه باز ایستادند من بار اهنمایی نور خدا به راه افتادم. در مقام حرف و شعار صدایم از همه آهسته‌تر بود اما در عمل برتر و پیشتاز بودم.

[۶۹] **امام علی (علیه‌السلام)**، نهج‌البلاغه، ص ۲۵، ترجمه محمد دشتی.

آنکه افکارش تنها دنبال یافتن کارهای خوب باشد، به مرور زمان دارای شخصیتی می‌شود که حتی آنجایی که دیگران متوجه کارهای خوب نیستند، او پیش از دیگران به انجام دادن آن اقدام می‌نماید و این همان خصوصیتی است که در شخصیت حضرت علی (علیه‌السلام) می‌توان یافت.

دلایل شتاب در کارهای نیک

به چه علت باید در کارهای خیر شتاب نمود و از دیگران پیش افتاد؟ برای پاسخ به این سوال، باید روشن نمود که اصولاً چرا انسان‌ها در کارها -چه خوب و چه بد- شتاب می‌کنند؟ از دست ندادن فرصت‌ها برای به دست آوردن منافع دنیوی یا اخروی جواب مناسبی است که به این پرسش می‌توان داد. امیرمومنان (علیه‌السلام) در این باره چنین می‌فرماید: خدا شما را **رحمت** کند! پس شتابید به سوی آبادکردن خانه‌هایی که شما را به آبادانی آن فرمان دادند و تشویقتان کرده، به سوی آن دعوت کرده‌اند، ... و ه! چگونه ساعت‌ها در روز، و روزها در ماه، و ماه‌ها در سال، و سال‌ها در عمر آدمی شتابان می‌گذرد؟!

[۷۰] **امام علی (علیه‌السلام)**، نهج‌البلاغه، ص ۳۷۱، ترجمه محمد دشتی.

موجبات از دست رفتن فرصت‌ها

برخی از عواملی که می‌تواند موجب از دست رفتن فرصت‌ها شود را ذکر می‌کنیم.

شخصی که دچار فقر گشته، به دلیل نداشتن بسیاری از امکانات، نمی‌تواند آنچنان که بایسته و شایسته است به وظایف خود عمل کند و در آرزوی انجام بسیاری از کارهای نیک که می‌توانست انجام دهد می‌ماند، تلچه رسد به اینکه خواهد در آنها پیش‌گام نیز باشد. کارهای خوبی از قبیل کمک به نیازمندان، از جهت مالی محتاج داشتن دارایی کافی است.

← ثروت

گاه پیش می‌آید که انسانی در اثر به دست آوردن **مال** و **ثروت** فراوان، روحیه مال‌اندوزی و **حرص** و **طمع** در او به وجود می‌آید، که حاضر نیست به راحتی از سرمایه فراوانی که به دست آورده به دیگران ببخشد و در راه خیر و خوبی گامی بردارد.

این ثروت طغیان‌آور لذت‌مشارکت در کارهای خوب و حتی شرینی **عبادت پرورنگار** را نیز از انسان می‌گیرد.

[۱۶] ر. ک: مطهری، مرتضی، مجموعه آثار، ج ۲۷، ص ۸۰۴-۸۰۵، تهران، انتشارات صدرا، ۱۳۸۹ش.

حضرت عیسی (علیه‌السلام) فرمود: به حق به شما می‌گویم: همچنان که مریض به غذا نگاه می‌کند، ولی از آن لذتی نمی‌برد، همچنین صاحب دنیا از عبادت لذت نخواهد برد و تا وقتی که دنیا در ذائقه‌اش شیرینی می‌کند، از شیرینی عبادت بهره‌ای نصیب نمی‌کند.

[۱۷] **ابن‌فهد حلی، احمد، عده‌الداعی و نجاح الساعی، ص ۱۰۶، قم، دارالکتب اسلامی، ۱۴۰۷ق، چ اول.**

← پیری

دوران پیری، دوران کاستی‌های جسمی است. اگر انسان در زمانی که جوان است و از توانایی جسمی خوبی برخوردار است، از فرصت‌ها به خوبی بهره‌نبرده و در انجام کارهای نیک که نیاز به توانایی جسمی دارد، کوتاهی کند، دیگر پیری این اجازه را به او نخواهد داد تا به آن کارها مبادرت ورزد. شتلب در انجام کارهای نیک در جوانی این امکان را به انسان می‌دهد که بهترین بهره را از این دوران ببرد.

← رخدادهای ناگوار

بعضی از حوادث اجتماعی و سیاسی نیز می‌تواند از عواملی باشد که فرصت‌های مناسب را از انسان بگیرد. انجام بسیاری از کارها نیازمند فضای مناسب اجتماعی و سیاسی است. اگر شخصی از فضای آرام اجتماعی، سیاسی و اعتقادی بهره‌مندی مناسب را نکند و با پیش‌تازی در امور خیر شخصیت خوبی را برای خود ساخته و پرداخته نسازد، در معرض انحراف اخلاقی و اعتقادی قرار دارد. **رسول خدا (صلی‌الله‌علیه‌آله‌وسلم)** فرمود: سوی کارهای نیک، پیش از آنکه فتنه‌هایی چون پاره‌های شب‌های تاریک ظاهر شوند، پیشی گیرید، در آن هنگام انسان صبح مؤمن است و شب کافر می‌شود، شب مومن است و روز کافر می‌شود و دین خود را به کالای ناچیز دنیا معامله می‌کند.

[۱۸] **پاینده، ابو القاسم، نهج الفصاحه مجموعه کلمات قصار حضرت رسول (صلی‌الله‌علیه‌آله‌وسلم)، ص ۳۷۰-۳۷۱، تهران، دنیای دانش، ۱۳۸۲ش، چ چهارم.**

← مرگ

از میان علل و عواملی که موجب از دست رفتن تملی فرصت‌ها می‌شود، **مرگ** را می‌توان بزرگترین عامل دانست. پس از مرگ تنها کارهای خوبی که هرکس پیش از مرگ انجام داده باقی می‌ماند و بس. بنابراین تا فرصت هست و تا این عمر کوتاه از دست نرفته، انسان باید در نخیره اعمال برای روز واپسین بکوشد.

موانع سبقت

بعضی از عواملی که به قهر و **اجبار** جلوی شتلب و سبقت در کارهای خیر را می‌گیرد، به اختصار بیان گردید. اما علل و عوامل دیگری نیز در شخصیت برخی از افراد وجود دارد که می‌تواند موجب **سستی انسان** در انجام سریع و به موقع کارهای خوب گردد. از این عوامل می‌توان به:

خودکمیابی، توقع بیش از حد از خود، **کمال‌طلبی** و سواس‌گونه، اشتیاق به **لذتجویی** کوتاه‌مدت، عدم اعتماد به نفس، عدم تسلط بر کار، نگرش منفی به کار، نگرش غیر واقع‌بینانه از دیگران، احساس عدم مسوولیت در برابر خود و دیگران، **لجازی** با دیگران و ... اشاره نمود.

[۱۹] **آقاتهرانی، مرتضی، اهمال‌کاری (تعامل ورزیدن)، بررسی علل، راکارها و درمان، ص ۴۰، مجله معرفت، شماره ۶۴، فروردین ۸۲.**

هرگاه کسی این نقصان شخصیتی را در خود درمان کند و متوجه باشد که فرصت‌ها همیشه باقی نیستند، بلکه بسیاری از علل و عوامل اختیاری و قهری موجب از دست رفتن آنها می‌شوند، سعی و تلاش در انجام کارها دو صدچندان خواهد شد. این تلاش با توجه به آثاری که شتلب و سبقت در کارهای نیک دربر دارد، سرعت بیشتری نیز به خود خواهد گرفت و چنین شخصی، با گذشت زمان جزء پیشگامان در کارهای خیر شناخته خواهد شد.

نتایج و ثمرات سبقت

شتلب داشتن در کارهای خوب و پیشی‌گرفتن از دیگران در انجام آن دو نوع ثمره و نتیجه را دربر دارد.

← ثمرات دنیوی

از جمله نتایج دنیایی و مادی این کار می‌توان به این موارد اشاره داشت.

← پیشرفت جامعه

نخستین ثمره آن است که جامعه رو به پیشرفت می‌نهد، چراکه پیشرفت جامعه در گرو انجام گرفتن به موقع کارهای خوب است. اگر روحیه مسابقه در انجام کارهای نیک در جامعه نهادینه شود، کارها با شتاب بیشتری پیش می‌رود.

← ایجاد انگیزه در دیگران

نتیجه دیگر مسابقه، آن است که جامعه به انجام کارهای خیر تشویق می‌شود و هر کسی می‌کوشد تا نخستین کسی باشد که کار خوبی را انجام می‌دهد و در حقیقت جامعه با حالت عاطفی خاصی روبه‌رو می‌شود که هرکسی در جست‌وجوی یافتن کارهای خوب است.

← ظهور کارهای خیر در جامعه

فایده دیگر مسابقه این خواهد بود که کارهای خیر علنی و آشکارا انجام و در چشم دیگران مطرح شود، زیرا در مسابقه، دست‌کم دو نفر مشارکت خواهند داشت و این‌گونه است که به صورت آشکار کارهای خیر مطرح و در جامعه منتشر و رقابت برای پیش‌تازی میان مردمان پدید می‌آید.

← ثمرات معنوی و اخروی

در مورد نتایج معنوی و اخروی سبقت و شتاب در کارهای نیک نیز می‌توان گفت: بسیاری از موارد تأخیر در انجام دادن کاری، موجب از دست رفتن فرصت‌ها شده و ممکن است انسان دیگر آن میل اولیه را برای انجام آن نداشته باشد. به همین سبب توصیه شده که هرگاه انسان خواهان انجام کار خوبی است، شتاب نموده و برعکس هرگاه قصد انجام کار ناپسندی را داشت، کمی درنگ کند.

[\[۱۱\] کلینی، محمد، الکافی، ج ۲، ص ۱۴۲-۱۴۳، تهران، انتشارات اسلامی، ۱۳۶۲، چ دوم.](#)

بسیاری از موارد است که انجام یک کار خوب در زمانی مناسب، باعث عاقبت به خیری انسان می‌شود.

[\[۱۲\] کلینی، محمد، الکافی، ج ۲، ص ۱۴۲-۱۴۳، تهران، انتشارات اسلامی، ۱۳۶۲، چ دوم.](#)

از دیگر سو، خداوند از کارهای نیک، آتی را دوست دارد که در انجام آن شتاب شود.

[\[۱۳\] کلینی، محمد، الکافی، ج ۲، ص ۱۴۲-۱۴۳، تهران، انتشارات اسلامی، ۱۳۶۲، چ دوم.](#)

البته باید یادآور شد که، تنها کسانی به این توفیق دست می‌یابند که به فرموده‌ی خداوند متعال این‌گونه باشند: «و آنها که نهایت کوشش را در انجام طاعت به خرج می‌دهند و با این حال، دل‌هایشان هراسناک است از اینکه سرانجام به سوی پروردگارش باز می‌گردند، (آری) چنین کسانی در خیرات سرعت می‌کنند و از دیگران پیشی می‌گیرند؛

[\[۱۴\] مومنون/سور ۲۳، آیه ۶۰-۶۱.](#)

»

پانویس

۱. ↑ [فراهیدی، خلیل، العین، ج ۵، ص ۸۵، قم، انتشارات هجرت، ۱۴۱۰، چ دوم.](#)
۲. ↑ [مصطفوی، حسن، التحقیق فی کلمات القرآن، ج ۵، ص ۴۱، انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.](#)
۳. ↑ [قرشی، سیدعلی، اکر، قاموس قرآن، ج ۳، ص ۲۵۵، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۱، چ ششم.](#)
۴. ↑ [راغب‌اصفهانی، حسین، المفردات فی غریب القرآن، ص ۴۰۷، تحقیق صفوان عدنان، دمشق: بیروت، انتشارات دارالعلم، ۱۴۱۲، چ اول.](#)
۵. ↑ [راغب‌اصفهانی، حسین، المفردات فی غریب القرآن، ص ۵۴۸.](#)
۶. ↑ [ر. ک: طباطبایی، محسن، المیزان، ج ۱۹، ص ۲۹۰، ترجمه سیدمحمدباقر موسوی همدانی، قم، انتشارات جامعه مدرسین، ۱۳۷۴، چ پنجم.](#)
۷. ↑ [مومنون/سور ۲۳، آیه ۵۷-۶۱.](#)
۸. ↑ [ناز عت/سور ۷۹، آیه ۴.](#)
۹. ↑ [انبیاء/سور ۲۱، آیه ۹.](#)
۱۰. ↑ [آل عمران/سور ۳، آیه ۱۱۴.](#)
۱۱. ↑ [توبه/سور ۹، آیه ۱۰.](#)
۱۲. ↑ [مائده/سور ۵، آیه ۴۸.](#)
۱۳. ↑ [بقره/سور ۲، آیه ۱۴۸.](#)
۱۴. ↑ [امام علی \(علیه‌السلام\)، نهج‌البلاغه، ص ۳۵، ترجمه محمد دشتی.](#)
۱۵. ↑ [امام علی \(علیه‌السلام\)، نهج‌البلاغه، ص ۳۷۱، ترجمه محمد دشتی.](#)
۱۶. ↑ [ر. ک: مطهری، مرتضی، مجموعه آثار، ج ۲۷، ص ۸۰۴-۸۰۵، تهران، انتشارات صدرا، ۱۳۸۹، اش.](#)
۱۷. ↑ [ابن‌فهد حلی، احمد، عده‌الداعی و نجاح الساعی، ص ۱۰۶، قم، دارالکتب اسلامی، ۱۴۰۷، چ اول.](#)
۱۸. ↑ [پاینده، ابو القاسم، نهج‌الصلحة مجموعه کلمات قصار حضرت رسول \(صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم\)، ص ۳۷۰-۳۷۱، تهران، دنیای دانش، ۱۳۸۲، چ چهارم.](#)
۱۹. ↑ [آقاتهرانی، مرتضی، اهل‌کاری \(تعامل ورزیدن\)، بررسی علل، راهکارها و درمان، ص ۴۰، مجله معرفت، شماره ۶۴، فروردین ۸۲.](#)
۲۰. ↑ [کلینی، محمد، الکافی، ج ۲، ص ۱۴۲-۱۴۳، تهران، انتشارات اسلامی، ۱۳۶۲، چ دوم.](#)
۲۱. ↑ [کلینی، محمد، الکافی، ج ۲، ص ۱۴۲-۱۴۳، تهران، انتشارات اسلامی، ۱۳۶۲، چ دوم.](#)
۲۲. ↑ [کلینی، محمد، الکافی، ج ۲، ص ۱۴۲-۱۴۳، تهران، انتشارات اسلامی، ۱۳۶۲، چ دوم.](#)
۲۳. ↑ [مومنون/سور ۲۳، آیه ۶۰-۶۱.](#)

[سایت پژوه، برگرفته از مقاله «سبقت در کارهای نیک»، تاریخ بازیابی ۱۳۹۸/۳/۲۵.](#)

رده‌های این صفحه: [اخلاق اسلامی](#) | [فضائل اخلاقی](#) | [مباحث اخلاقی](#) | [مباحث قرآنی](#) | [نیکو کاری](#)